

עליהם בשעתו באהבה וברצון, אך רובם נסחפים עם הזרם זזיקתם לחלוציות ולמשיי-מות לאומיות, שאותן מילאו במסירות ובנא-מנות, הופכת מס-שפתיים בלבד. יש פרשיות מן העבר המחכות עדיין לפתרון, אך הנוג-עים בדבר גוזרים על עצמם שתיקה מרצון ואינם מוכנים לדבר עליהן. מאמציו של ההיסטוריון המנסה לרדת עד חקרן עולים בתוהו. פרשיות אלו נוגעות באנשים חיים, שבימי המאבק של תנועות-המחתרת הוכתמו כבוגדים, והם תובעים להשיב להם את כבודם. לחוקר, העוסק בקורות השלטון המנ-דטורי וביחסיו עם היישוב העברי, יש ענין לגלות את הנסתרות שביחסים אלה, לאור מסקנתו שאפילו בימי המאבק החמור ביותר היה שיתוף-פעולה בין ה"הגנה", האצ"ל והלח"י לבין השליטים הבריטיים. אלא שאין הדבר עולה בידו.

מסקנה זו של חוקר ישראלי היא הרעיון המרכזי בסיפורו של נתן שחם. האנגלים חשבו שהערבים משוללים הכרה לאומית. נדחדי הערבים מארץ לארץ, מלחמות השב-טים זה בזה, הניגודים שבין עירוניים, כפ-ריים וברווים, ריבוי ניביה של הלשון הער-בית, הלבנטיניות של המשכילים הערבים—כל אלה חיזקו את רעיונם של הבריטים שהם ממלאים שליחות הומאניטארית בארץ-ישראל, מביאים כביכול ציביליזציה למדבר. היהודים הסכימו עם הבריטים שתנועת ער-בית לאומית אינה בנמצא. הערבים מצדם האמינו שהיהודים לא יהיו עובדי-אדמה, וכי התישבותם לא תיצור עובדות מדיניות. כך חיו כל שלושת הצדדים בטראגדיה של טעויות, שהתבררה חישימהר וגרמה את מאורעות-הדמים והמאבקים שהביאונו "עד הלום". זהו חידושו של הגיבור הראשי, פרופ' בנימין אור, שנולד בירושלים, גדל בזכרון-יעקב ובתל-אביב, ודרך-חיו דמתה לזו של צעירים רבים בדורו ובארצו.

אלא שהצלחתו המדעית של פרופ' אור גרמה ששנים רבות ישב באוקספורד, והריחוק עשה את שלו. מתוך החומר הבריטי הרב שעמד לרשותו בחן את העובדות ופסק מאמונתו בסוציאליזם ובציונות. אמונתו בהווה היא

ברה"מ במזרח התיכון— מחדירה למעורבות

לברית-המועצות יש כיום ענין רב בנעשה באזורנו, יש לה קשרים הדוקים אליו (או לפחות אל חלק ממדינותיו) ויכולת השפעה. עובדות יכולות להיקבע בו גם בלי להביא בחשבון את עמדותיה של ברה"מ ואת האינ-טרסים שלה, אך הן לא תחוקנה מעמד זמן רב אם ברה"מ תתנגד להן. לכן קשה מאד לדון בבעיות המזרח בלי להתחשב בגורם הסובייטי, ביחסי ברה"מ עם איזור זה ובמט-רותיה בו.

אין זה דבר קל. מדיניותה של ברה"מ בכל-לותה, ובמזרח התיכון במיוחד, מלאה סתי-רות וניגודים, מושפעת מגורמים שמחוץ לאיזור זה, ולפעמים היא מופעלת פשוט בלי הבנה מספקת לנעשה בו. לא פעם הסובייטים והערבים מדברים במלים זהות ומשתמשים

* Yaacov Rói, *From Encroachment to Involvement. A Documentary Study of Soviet Policy in the Middle East, 1945—1973*, Israel Universities Press (Keter Publishing House), Jerusalem, 1974 ; 616 p.

ניתוק היחסים עם ישראל ב־1953 וחיזושם לאח־מכן, נושא שהמחבר בקי בו ביותר ועסק בו בעבודותיו האחרות). (ג) 1957—1955—ראשית החדירה הסובייטית המאסיבית, עיסקת־הנשק ה"צ'כית"־המצרית, ההערכה הסובייטית המחודשת של המדינות הערביות, מערכת־סיני זרקעה ותגובות ברה"מ עליה. (ד) 1963—1958—החדירה לעיראק, האיחוד המצרי־הסורי, המשברים הראשונים ביחסי ברה"מ עם הערבים, הוויכוח האידיאולוגי עם המצרים, ועם זה המשך היחסים המעשיים והסיוע הסובייטי למצרים, שיפור הדרגתי ביחסי שתי המדינות, ההפיכה בתימן ומעורבותה של מצרים בה בתמיכתה של ברה"מ. (ה) 1967—1964—גיבוש הגיחות הסובייטיות, שיפור היחסים עם מצרים, סוריה ועיראק, הרקע למלחמת 1967 ותגובות ברה"מ עליה. (ו) 1973—1967—פעילותה של ברה"מ להחזרת המצב לקדמותו מלפני מלחמת 1967, סיועה הצבאי למדינות הערביות, מעורבותה בבעיות־הפנים של מדינות האיזור, הסחף ביחסים עם מצרים, נסיונותיה של ברה"מ לפזר את מאמציה וסיכונה בסוריה, עיראק, דרום־תימן ובכל מקום אחר שאפשר—עד מלחמת אוקטובר 1973 ומה שלאחריה.

זהו ספר טוב ושימושי ביותר לחוקרים, מדינאים, סטודנטים, מורים ולכל המתעניין בנושא, שיוכל לחסוך מהם עבודה מרובה של חיפושי מקורות, בנייהם כאלה שקשה להשיגם ולהגיע אליהם. חשובים בו לא פחות הערות והסברים המסכמים את הנושא בצורה טובה, קלה ומובנת גם לשאינם מומחים.

א.י.

מלקחי מהפכת 1905 ברוסיה

דברי המבוא לפרקי מחקרו במהדורתם העברית מדגיש ד"ר אברהם יסעור, מרצה למדעי־המדינה באוניברסיטת חיפה וחבר קיבוץ מרחביה, את "האקטואליות שבבירור

* אברהם יסעור: מלקחי מהפכת 1905 ברוסיה; הוצאת מסדה, 1972.

באותם מונחים, אלא שכל צד מבין בהם משהו אחר. העמדות הסובייטיות היו רצופות שינויים דראסטיים: תמיכה במדינת־ישראל ב־1948 והיחלצות נגדה לאח־מכן, מעבר מאוריינטציה על קומוניסטים מקומיים נגד הלאומיות הערבית מיד לאחר מלחמת־העולם השנייה להקרבת הקומוניסטים למען הידידות עם הלאומיות הערבית לאח־מכן, ראיית הבעת' הסורי והעיראקי בשנת 1963 כ"פאשיסטי" וב־1966 ולאח־מכן כ"מתקדם", תיאור ההפיכה המצרית של 1952 כמעשה־ידי "סוכנים אמריקאים" ולאח־מכן כ"מהפכה אנטי־אימפריאליסטית" ו"אנטי־פיאודלית", תמיכה מוחלטת בכורדים העיראקים ב־1963 ולאח־מכן ובמשטר הבעת' העיראקי נגדם מאז חתימתו של חוזה־הידידות הסובייטי־העיראקי ב־1972 והלאה. גם מה שנכתב ונאמר בברה"מ על המזרח התיכון משרת את התעמולה וההסברה, משקף מגמות יותר מאשר מצב קיים, מציג את הרצוי כמצוי, מתאים את הכל לקו המדיני.

ד"ר יעקב רואי, מורה בהיסטוריה של ברה"מ באוניברסיטת תל־אביב וחבר־מחקר בכיר במכון לחקר ברה"מ ומזרח־אירופה באוניברסיטה זו, קיבל עליו לסנן ולבחור מתוך ים של חומר (עיקרו סובייטי, קצתו ערבי) את החשוב יותר ולהציגו לפנינו בספרו זה. המחבר הוסיף מבוא נרחב, הסברים, הערות ומקורות. רוב המסמכים פורסמו אמנם במקומות אחרים והמתדל ללקט דברים שהופיעו במקורם באנגלית או שכבר תורגמו אנגלית בידי אחרים; אלא שהוא ריפזם וכינסם בספר אחד.

הספר מתחלק לששה חלקים: (א) 1948—1945—תקופת המאמצים הסובייטיים הראשונים לחדור לאיזור, הרצון לשנות את המצב במצרי־הדרדאנלים ובאיראן—מאמצים שנכשלו בגלל תגובתה התקיפה של ארה"ב, התמיכה בישראל ו"ירח־הדבש" הקצר אותה. (ב) 1954—1949—נסיונות ראשונים לחדירה אל העולם הערבי ושיפור היחסים עם תורכיה ואיראן, תמיכה בעמדה הערבית נגד ישראל. (ואגב, חסרה כאן משום־מה הפרשה, המוזכרת רק במספר מלים בהערות המחבר, של